

Bijlage Overzicht aanbevelingen PEFD

Nr.	Aanbevelingen PEFD	Toelichting in PEFD	Kabinetsreactie 5 dec 2024
1	Toets wetten zowel voor- als achteraf aan de Grondwet	Op de wetgever rust een grote verantwoordelijkheid om wetten vooraf te toetsen aan rechtsstatelijke en grondwettelijke aspecten. Het kabinet heeft hier een belangrijke taak in te vervullen. Dit geldt in het bijzonder voor de Minister van Binnenlandse Zaken als hoofdverantwoordelijke voor de toetsing van grondrechten, wiens rol beter moet worden verankerd in het wetgevingsproces. Ook moeten de Tweede en Eerste Kamer, in het kader van hun medewetgevende en controlerende taak, nadrukkelijker toetsen aan de Grondwet. Politieke wensen of organisatiebelangen mogen er in elk geval nooit voor zorgen dat een grondrecht aan de kant wordt geschoven. Daarnaast onderschrijft de commissie het belang van constitutionele toetsing achteraf (door de rechter) en beveelt aan deze toetsing mogelijk te maken.	Het kabinet is het met de enquêtecommissie eens dat artikel 120 van de Grondwet aanpassing behoeft. Rechterlijke toetsing van wetten aan de Grondwet achteraf moet mogelijk worden. Het kabinet werkt dan ook aan een (gedeeltelijke) opheffing van het toetsingsverbod in artikel 120 van de Grondwet en aan de invoering van een grondwettelijk hof. Daarbij wil het kabinet vaart maken. Het kabinet stuurt voor het einde van het jaar een contourennota naar beide Kamers, zoals aangekondigd in het Regeerprogramma en herhaald tijdens een commissiedebat met uw Kamer van de minister van BZK van 9 september jl. Deze nota moet inzicht bieden in de verschillende keuzes en afwegingen die voorliggen.
2	Zorg voor kennisopbouw over de risico's van data en digitale toepassingen en creëer waarborgen voor burgers	Bij alle departementen en uitvoeringsorganisaties, van topambtenaar tot programmeur, moet sprake zijn van continue kennisopbouw over de inhoudelijke wet- en regelgeving en de kwaliteit en de risico's van het gebruik van data in deze snel veranderende digitale maatschappij. De (grond)rechten van mensen moeten altijd zijn geborgd en er moet terughoudend worden omgegaan met het gebruik van digitale toepassingen, zoals risicomodellen. Als de inzet van een risicomodel noodzakelijk is, moet het zorgvuldig en transparant gebeuren: selecteren is motiveren. Om tunnelvisie te voorkomen moet handhaving nooit volledig risico-gestuurd functioneren. Een (deels) niet-risicogebaseerde aanpak blijft noodzakelijk. Daarbij geldt bovendien: hoe groter de potentiële inbreuk op de persoonlijke levenssfeer, des te groter de waarborg voor de burger. Houd grip op data bij samenwerkingsverbanden en voorkom dat persoonsgegevens gaan «rondzwerven».	Risicogericht toezicht is volgens de enquêtecommissie en de Kamer een effectief middel, mits het zorgvuldig en binnen de wet wordt toegepast. Het moet gebaseerd zijn op onderzoek en analyse, met regelmatige monitoring, evaluatie en aandacht voor signalen uit de praktijk om discriminatie en bias te voorkomen. Overheidsorganisaties zoals Dienst Toeslagen, UWV en SVB werken daarom met waarborgen zoals ethische toetsing, aselecte controles en externe advisering, onder meer via de Adviescommissie Analytics. Daarnaast wordt op verschillende niveaus gewerkt aan het tegengaan van discriminatie en het versterken van rechtsbescherming. De Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme onderzoekt onder meer etnisch profileren en mogelijke aanvullende maatregelen. Ook het College voor de Rechten van de Mens actualiseert zijn toetsingskader voor risicoprofielen. De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) houdt toezicht op de naleving van de AVG; het kabinet heeft het budget verhoogd, maar ziet vooral versterking van naleving binnen organisaties zelf als belangrijk. Tot slot zet het kabinet in op zorgvuldiger en transparanter datagebruik binnen de overheid, onder meer via de ontwikkeling van een federatief datastelsel, het Meldpunt Fouten in Overheidsregistraties en de Interbestuurlijke Datastrategie. Doel is betere dienstverlening, versterking van privacybescherming en het voorkomen van fouten en discriminatie.
3	Versterk de waakhondfunctie van de Autoriteit Persoonsgegevens door het jaarbudget te verhogen	De Autoriteit Persoonsgegevens moet haar wettelijke taak naar behoren kunnen uitvoeren. Zeker in deze digitaliserende maatschappij zijn razendsnelle ontwikkelingen aan de orde van de dag. Deze ontwikkelingen brengen forse uitdagingen met zich mee voor de privacy van mensen en de rol van de Autoriteit Persoonsgegevens is dan ook van groot belang. De commissie beveelt dan ook aan om het jaarbudget van de Autoriteit Persoonsgegevens structureel te laten groeien naar minimaal 100 miljoen euro, zodat zij haar wettelijke taak naar behoren kan vervullen.	De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) houdt toezicht op de naleving van de AVG; het kabinet heeft het budget verhoogd, maar ziet vooral versterking van naleving binnen organisaties zelf als belangrijk.
4	Maak de overheid wettelijk aanspreekbaar op discriminerende handelingen	De gelijkebehandelingswetgeving is slechts van toepassing op een beperkt aantal maatschappelijke terreinen en geldt niet voor zogeheten «eenzijdig overheidshandelen». De commissie beveelt aan eenzijdig overheidshandelen onder de werking van de gelijkebehandelingswetgeving te brengen.	Dit vraagt om zorgvuldige bestudering. De afgelopen periode zijn er vanuit het ministerie van BZK verkennende gesprekken gevoerd met de betrokken organisaties. Ook heeft dit ministerie een expertmeeting georganiseerd. Naar verwachting zal uw Kamer in het voorjaar van 2025 over de resultaten van het onderzoek worden geïnformeerd.
5	Splits de Afdeling bestuursrechtspraak af van de Raad van State en breng deze onder bij de rechterlijke macht	De dubbele pet van de Raad van State als wetgevingsadviseur en hoogste bestuursrechter moet worden afgezet. De Raad van State moet enkel fungeren als adviesorgaan van de wetgever, terwijl de bestuursrechtspraak moet worden ondergebracht bij de rechterlijke macht.	De enquêtecommissie beveelt aan om de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) af te splitsen en onder te brengen bij de rechterlijke macht. In het Regeerprogramma is vermeld dat het kabinet wil komen tot verzelfstandiging van de ABRvS. Dat kan op verschillende manieren. Uw Kamer wordt begin 2025 afzonderlijk geïnformeerd over de contouren van de verzelfstandiging.

Nr.	Aanbevelingen PEFD	Toelichting in PEFD	Kabinetsreactie 5 dec 2024
6	Zorg dat overheidshandelen nooit mag leiden tot onevenredig nadelige gevolgen voor mensen	Hervorm de Algemene wet bestuursrecht zodat de mens uitdrukkelijk centraal staat bij al het handelen van de overheid. Leg daarnaast, door middel van een algemene evenredigheidsbepaling in de Algemene wet bestuursrecht, vast dat overheidshandelen niet mag leiden tot onevenredig nadelige gevolgen voor burgers, zelfs niet als sprake is van een gebonden bevoegdheid.	Het kabinet bereidt het wetsvoorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb voor, dat moet zorgen voor begrijpelijker besluiten en een minder formele, meer burgergerichte overheid. Het voorstel is tot en met 31 juli 2024 in consultatie geweest; de reacties en uitvoeringstoetsen worden momenteel verwerkt. Financiële dekking is nog niet geregeld. Ook aanbevelingen van de enquêtemissie worden meegenomen, waarna het voorstel voor advies naar de Raad van State kan. Daarnaast wordt voorgesteld om artikel 3:4 Awb aan te passen, zodat de evenredigheidstoets ook geldt bij gebonden bevoegdheden in formele wetgeving. De reacties op deze wijziging worden nog nader gewogen door het kabinet.
7	Voorkom schrijnende gevallen in de praktijk	Bij iedere wet kan het voorkomen dat er schrijnende gevallen ontstaan. Het is de taak van de uitvoering en de rechtspraak om deze te voorkomen. Maak in de uitvoering en rechtspraak vaker gebruik van de «dringende reden». Vul het begrip zo in dat het als wettelijke hardheidsclausule weer een wezenlijke rol kan spelen in het stelsel van herziening en terugvordering van uitkeringen.	Schrijnende gevallen kunnen zoveel mogelijk worden voorkomen als wet- en regelgeving daarvoor ruimte biedt, bijvoorbeeld via afwijkingmogelijkheden of een hardheidsclausule als noodventiel. De uitvoering moet die bestaande ruimte ook benutten, zeker in sociale zekerheidszaken. Daarnaast wordt voorgesteld het evenredigheidsbeginsel te verruimen, zodat dit ook geldt bij gebonden bevoegdheden. Tegelijk blijft het uitgangspunt dat wetgeving zelf zorgvuldig, uitvoerbaar en in overeenstemming met de menselijke maat moet zijn; de Awb mag geen vangnet worden voor ondeugdelijke wetten.
8	Zorg ervoor dat wetten beter aansluiten bij de mensen in de samenleving	Wetten moeten veel meer toegespitst zijn op de praktijksituatie van mensen in plaats van een tekentafelwerkelijkheid. Dit kan worden bereikt door veel meer te werken met divers samengestelde teams met sensitiviteit voor verschillende culturen, leefsituaties en financiële omstandigheden van mensen. Daarnaast is het essentieel dat ambtenaren zich bewust zijn van hun rechtsstatelijke rol: zij moeten ervoor zorgen dat de overheid zich aan haar eigen regels houdt. Dit zijn kerncompetenties van hun handelen en deze moeten als zodanig ook tot uiting komen in het personeelsbeleid, werving en selectie en leiderschap.	Het kabinet onderschrijft de aanbeveling om wet- en regelgeving te vereenvoudigen en beter te laten aansluiten bij de samenleving. Complexe regels moeten worden vermeden of hersteld, en burgers, bedrijven en uitvoerders moeten vroeg en actief worden betrokken bij beleid en wetgeving. Instrumenten zoals de uitvoeringstoets en doenvermogenstoets helpen om gevolgen goed in beeld te brengen. Daarnaast zijn divers samengestelde teams en een sterk rechtsstatelijk bewustzijn bij ambtenaren belangrijk. Zij moeten de algemene beginselen van behoorlijk bestuur toepassen en ruimte houden voor maatwerk waar nodig.
9	Begeleid mensen in plaats van ze te beoordelen	Mensen moeten concreet, volledig en helder worden geïnformeerd over hun rechten en plichten en eventuele gevolgen van wijzigingen in hun persoonlijke omstandigheden. Mensen moeten door de overheid niet worden beoordeeld, laat staan veroordeeld, maar worden begeleid waar dat nodig is. Daarvoor is onder andere een (volledig) dossier en de mogelijkheid van correctie nodig. Stel daarnaast voor inkomensvoorzieningen en toeslagen een bezwaartermijn van ten minste een jaar vast.	Na het rapport over de kinderopvangtoeslag is extra ingezet op de menselijke maat in de publieke dienstverlening. Volgens de Algemene Rekenkamer vraagt dit om een zorgvuldige afweging van publieke waarden zoals rechtvaardigheid, begrijpelijkheid en uitvoerbaarheid, waarbij instrumenten zoals de doenvermogenstoets helpen. Burgers moeten duidelijk en volledig worden geïnformeerd over hun rechten en plichten, proactief worden ondersteund en fouten eenvoudig kunnen herstellen. Het kabinet vindt dat regels duidelijk en doenlijk moeten zijn en dat de overheid menselijk en uitlegbaar moet handelen. De aanbeveling om de bezwaartermijn te verlengen naar één jaar wordt niet overgenomen, onder meer vanwege uitvoerbaarheid en rechtszekerheid. Wel wordt gekeken naar meer ruimte bij termijnoverschrijding en naar verdere wettelijke verankering van het 'recht op vergissen', met mogelijkheden voor maatwerk in verschillende sectoren.
10	Introduceer een recht op persoonlijk contact	Mensen moeten weer persoonlijk contact kunnen hebben met een uitvoeringsorganisatie. In de Awb moet het recht op persoonlijk contact worden vastgelegd en elk bestuursorgaan moet kijken aan de hand van de wensen van belanghebbenden hoe zij dat het beste kunnen vormgeven. De uitvoering moet in staat worden gesteld om dit ook daadwerkelijk op een goede manier te kunnen doen.	Het kabinet onderschrijft het belang van beter contact met burgers. Sinds 1 januari 2024 geldt in de Awb een zorgplicht voor 'passende ondersteuning' bij contact met de overheid, zowel digitaal als niet-digitaal. Die ondersteuning moet aansluiten bij de doelgroep en ook niet-digitale dienstverlening blijft beschikbaar. Vroegtijdig contact kan helpen om problemen en geschillen te voorkomen, maar een algemeen en juridisch afdwingbaar 'recht op contact' vindt het kabinet niet uitvoerbaar. In het voorstel voor de Wet versterking waarborgfunctie Awb is opgenomen dat bestuursorganen bij besluiten aangeven hoe burgers contact kunnen opnemen. Ook krijgen mensen bij nadelige financiële besluiten vaker de kans om te reageren, wordt de einddatum van de bezwaartermijn expliciet vermeld en wordt bij bezwaar in beginsel actief contact gezocht met de indiener.

Nr.	Aanbevelingen PEFD	Toelichting in PEFD	Kabinetsreactie 5 dec 2024
11	Toon politiek lef en schaf het toeslagenstelsel af, met oog voor de belangen van mensen op de korte termijn	Maak een gezamenlijke politieke keuze over de toekomst van toeslagen en zorg voor een uitvoerings- en transitieplan dat de nadelen in de tussenliggende periode beperkt. De grootste urgentie zit bij het aanpassen van de kinderopvangtoeslag door het dynamische karakter en de grote bedragen die teruggevorderd kunnen worden. Zorg er in de tussentijd voor dat mensen zo min mogelijk last ervaren van de nadelen van de voorschotfinanciering, door met directe financiering te werken.	Het toeslagenstelsel is belangrijk omdat miljoenen huishoudens ervan afhankelijk zijn, maar het kent grote problemen zoals complexiteit, onzekerheid en hoge terugvorderingen. Daarom wil het kabinet het belasting- en toeslagenstelsel hervormen zodat het eenvoudiger wordt, meer zekerheid biedt en werken meer loont. Vanaf voorjaar 2025 wil het kabinet hierover met de Kamer in gesprek. Omdat een grote hervorming tijd kost, neemt het kabinet ook maatregelen op korte termijn, zoals een nieuw systeem voor kinderopvang waarbij de vergoeding direct naar opvangorganisaties gaat, vereenvoudiging van de huurtoeslag en het aanpakken van schrijnende situaties. Daarnaast worden maatregelen genomen om terugvorderingen te verminderen en burgers beter te helpen hun gegevens actueel te houden.
12	Pak echte fraude aan, maar sla niet door	Fraudeurs moeten worden aangepakt, niet de mensen die per ongeluk de regels overtreden. De mate van beleidsinzet en middelen voor de bestrijding van fraude moeten samenhangen met de geschatte omvang van de fraude. Businesscases en andere perverse prikkels horen geen rol te spelen in fraudebestrijding.	In 2023 ontvingen 5,9 miljoen huishoudens toeslagen (ongeveer €19 miljard). Na de toeslagenaffaire is de handhaving bij Dienst Toeslagen aangepast: er wordt nu meer uitgegaan van vertrouwen, transparantie en het voorkomen van fouten, terwijl misbruik nog steeds wordt aangepakt. Het principe van het "recht op vergissen" wordt ingevoerd, waardoor burgers bij onbewuste fouten minder snel boetes krijgen. Ook in de sociale zekerheid werkt het kabinet aan een nieuw handhavingstelsel dat uitgaat van vertrouwen in burgers, ruimte biedt om fouten te herstellen en alleen sancties inzet bij daadwerkelijk misbruik. Daarnaast ligt de nadruk meer op preventie, duidelijke regels en betere dienstverlening om overtredingen te voorkomen.
13	Herzie het handhavings- en sanctioneringsstelsel grondig, zodat er altijd oog is voor de mens en de omstandigheden van het geval	Het is van belang dat gemeenten en uitvoeringsorganisaties meer ruimte krijgen om naar eigen inzicht te handhaven en terug te vorderen met oog voor alle individuele omstandigheden. Een verplichting om te boeten of geld terug te vorderen moet worden vervangen door een bevoegdheid. Het nieuwe wettelijke regime moet garanderen dat een bestuursorgaan bij belastende beslissingen altijd een integrale afweging maakt en het besluit motiveert. Boetes en terugvorderingen kunnen immers ingrijpende gevolgen hebben voor het leven van mensen. Ook als een beslissing (mede) tot stand is gekomen door de inzet van digitale toepassingen zoals risicomodellen moeten mensen zich behoorlijk kunnen verweren tegen het besluit van een bestuursorgaan.	In 2023 ontvingen 5,9 miljoen huishoudens toeslagen (ongeveer €19 miljard). Na de toeslagenaffaire is de handhaving bij Dienst Toeslagen aangepast: er wordt nu meer uitgegaan van vertrouwen, transparantie en het voorkomen van fouten, terwijl misbruik nog steeds wordt aangepakt. Het principe van het "recht op vergissen" wordt ingevoerd, waardoor burgers bij onbewuste fouten minder snel boetes krijgen. Ook in de sociale zekerheid werkt het kabinet aan een nieuw handhavingstelsel dat uitgaat van vertrouwen in burgers, ruimte biedt om fouten te herstellen en alleen sancties inzet bij daadwerkelijk misbruik. Daarnaast ligt de nadruk meer op preventie, duidelijke regels en betere dienstverlening om overtredingen te voorkomen.
14	Definieer en harmoniseer relevante begrippen in de sociale zekerheid	Begrippen als «fraude», maar ook de begrippen die onder de inlichtingenplicht vallen, zoals «leefvormen», «partnerbegrip» en «op geld waardeerbaar werk», moeten eenduidig worden gedefinieerd. Harmoniseer deze voor het hele sociale zekerheidsstelsel, zodat de begrippen die onder de inlichtingenplicht vallen in elke regeling dezelfde definitie kennen.	De enquêtecommissie adviseert om begrippen in de sociale zekerheid te verduidelijken en te harmoniseren, zodat het stelsel eenvoudiger en begrijpelijker wordt. Het kabinet erkent dat de huidige wet- en regelgeving complex is door de stapeling van regelingen, verschillende voorwaarden en uiteenlopende definities. Via het programma Vereenvoudiging Inkomensondersteuning voor Mensen (VIM) wordt gewerkt aan het harmoniseren van begrippen zoals inkomen, vermogen en partner. Daarnaast werkt het kabinet aan een herziening van de Participatiewet, met meer nadruk op eenvoud, duidelijkheid en de menselijke maat. Een strikte definitie van fraude wordt echter niet wenselijk geacht, omdat intentie en context per situatie verschillen. Wel moet worden voorkomen dat mensen die een fout of vergissing maken als fraudeur worden behandeld.
15	Zorg voor een landelijk dekkend netwerk voor hulp en ondersteuning bij sociaaljuridische vraagstukken	Het is noodzakelijk dat er een landelijk dekkend netwerk van laagdrempelige en toegankelijke voorzieningen is waar mensen hulp en ondersteuning kunnen krijgen bij sociaaljuridische vraagstukken.	De enquêtecommissie en de Staatscommissie rechtsstaat pleiten voor een landelijk dekkend netwerk voor sociaal-juridische hulp. Het kabinet benadrukt dat mensen dichtbij huis toegang moeten hebben tot betrouwbare informatie en onafhankelijk advies. Hiervoor lopen verschillende programma's en wordt onder meer geïnvesteerd in het Juridisch Loket, dat laagdrempelige hulp biedt via telefoon, online en fysieke locaties, en nauwer samenwerkt met het sociaal domein. Uit onderzoek blijkt dat er veel vormen van lokale ondersteuning zijn, maar dat het overzicht en inzicht in bereik en eventuele 'witte vlekken' ontbreken. Gemeenten hebben extra middelen gekregen om rechtsbescherming te versterken. Via het traject 'Inrichten overheidsbrede loketten' wordt gewerkt aan betere samenwerking en warme doorverwijzing, zodat burgers altijd bij de juiste instantie terecht komen. Het kabinet komt nog met een reactie op de aangenomen motie om een landelijk dekkend netwerk verder uit te werken.

Nr.	Aanbevelingen PEFD	Toelichting in PEFD	Kabinetsreactie 5 dec 2024
16	Verhoog de vergoedingen voor de sociale advocatuur en verruim de criteria voor gesubsidieerde rechtsbijstand	De vergoedingen voor de sociale advocatuur moeten worden verhoogd om het tekort aan sociaal advocaten terug te dringen. Ook moeten de criteria voor gesubsidieerde rechtsbijstand worden verruimd om te voorkomen dat groepen mensen praktisch geen toegang hebben tot het recht.	De enquêtecommissie wil de vergoedingen voor sociaal advocaten verhogen om het tekort aan deze advocaten te verminderen en de criteria voor gesubsidieerde rechtsbijstand verruimen, zodat meer mensen toegang hebben tot het recht. Een commissie (Van der Meer II) onderzoekt hoe de vergoedingen beter kunnen aansluiten bij de werkelijke tijdsbesteding en een passend inkomen voor advocaten; het advies wordt verwacht in februari 2025. Tegelijk wordt gekeken of het zelfredzaamheids criterium en inkomensgrenzen voor rechtsbijstand verruimd moeten worden, mogelijk ook voor mensen met een middeninkomen. Daarnaast lopen er pilots en tijdelijke regelingen om de toegang tot rechtsbijstand te verbeteren, bijvoorbeeld voor ouders in jeugdbeschermingsprocedures en voor mensen bij wie beslag is gelegd op inkomen of vermogen.
17	Neem de wetgevende taak serieus	De Tweede Kamer moet voldoende tijd in blijven ruimen voor de zorgvuldige behandeling van wetten. Het werken met wetgevingsrapporteurs en het binnenhalen van kennis van buiten wordt verder aangemoedigd. Ten aanzien van amendementen beveelt de commissie een afkoelperiode aan. Na inwerkingtreding van wetten moet de Tweede Kamer vaker vragen om, en gebruik gaan maken van invoeringstoetsen, om na enige tijd zicht te krijgen op de eerste effecten van de wet. Het aanpassen van wetten die in de praktijk tot problemen leiden, moet, ook als deze wetten nog maar net in werking zijn getreden, door Tweede Kamer en kabinet als reële optie gezien	Het kabinet gaat in gesprek met het parlement en de Raad van State over de uitwerking van constitutionele toetsing ex ante in het wetgevingsproces. Met als doel om vanuit een breder perspectief naar (de versterking van) ieders rol in dit proces te kijken. We kennen al de verplichting om in de toelichting op elk wetsvoorstel en elke algemene maatregel van bestuur in een aparte paragraaf aandacht te besteden aan de verenigbaarheid van het voorstel met de Grondwet, de grondrechten, het Europese en internationale recht en de beginselen van de rechtsstaat.
18	Zorg ervoor dat de Kamer over de juiste informatie beschikt	De Kamer heeft een grondwettelijk recht op informatie (artikel 68 Grondwet). Dit betekent dat het kabinet de Kamer juist, volledig en tijdig moet informeren. Op de Kamer rust een grote verantwoordelijkheid om de benodigde informatie op te eisen wanneer ze dat nodig acht en het kabinet kritisch te controleren op de informatievoorziening. Dit geldt ook voor de wijze waarop adviezen op wetsvoorstellen zijn verwerkt, dan wel verworpen. Er moeten goede (informele) gesprekken tussen Kamerleden en ambtenaren (van departementen en uitvoeringsorganisaties) kunnen plaatsvinden, ook als dit op initiatief is van ambtenaren zelf. De wetgevende macht moet zich actief inzetten voor een dialoog tussen de staatsmachten en organiseren dat signalen vanuit de uitvoering, rechtspraak en Hoge Colleges van Staat vroegtijdig worden ontvangen en serieus worden genomen.	Het kabinet benadrukt dat goede informatievoorziening aan de Tweede Kamer essentieel is en dat zowel de Kamer als het kabinet daarvoor verantwoordelijkheid dragen. De afgelopen jaren zijn maatregelen genomen om contact tussen Kamerleden en ambtenaren te verbeteren, zoals aangepaste richtlijnen en het aanstellen van parlementaire contactpersonen bij ministeries.
19	Versterk de positie en ondersteuning van Kamerleden	De ondersteuning van Kamerleden is van groot belang. Individuele Kamerleden kunnen het verschil maken voor mensen. De omvang van de ondersteuning van Kamerleden is onderwerp van discussie maar op dit moment zijn het de fracties die deze ondersteuning ontvangen, niet de Kamerleden zelf. Onderzoek hoe de positie van Kamerleden kan worden versterkt en of zij individueel beschikking kunnen krijgen over ondersteuningsbudgetten. Ook moet de ondersteuning vanuit ambtelijke diensten in de Tweede Kamer verder worden versterkt.	Elk ministerie heeft een parlementair contactpersoon aangesteld zodat Kamerleden een duidelijk aanspreekpunt hebben voor feitelijke informatie. Deze contactpersoon kan ook namens ambtenaren contact opnemen met Kamerleden, bijvoorbeeld voor verduidelijking bij Kamervragen, binnen de grenzen van de ministeriële verantwoordelijkheid. Daarnaast wil het kabinet de kennis van de contactregels vergroten via programma's, richtlijnen en integriteitscodes. Nieuwe Kamerleden krijgen kennismakingsessies en informatie over hoe zij contact kunnen opnemen met departementen. Het kabinet wil deze samenwerking verder versterken en hierover met de Kamer in gesprek blijven.